

освіти” / Л.М. Домбровська. – К., 2003. – 17 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/22364.html>.

4. Интеллектуальные системы принятия педагогических решений [Электронный ресурс] // Классическая дидактика и современное образование : сборник статей / [под ред. И. В. Шалыгиной, Ю. Е. Шабалина]. – М. : ИД “Садовое кольцо”, 2007. – Режим доступа: <http://lerner.edu3000.ru/Moskva-2007/tajigulova.htm>.

5. Іваськів І. С. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі систем штучного інтелекту при навчанні інформатики в старшій школі [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання інформатики” / І. С. Іваськів. – К., 2000. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/30782.html>.

6. Новые информационные технологии в системе обучения : (сборник материалов Междунар. науч.-практ. Интернет-конференции “Преподаватель высшей школы в XXI веке”) [Электронный ресурс] / Р. А. Мартыненко. – Белгород, 2008. – Режим доступа: <http://www.t21.rgups.ru/s6.php>.

7. Система методов проблемно-развивающего обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psylist.net/pedagogika/cimetob.html>.

8. Сучасні технології підготовки спеціаліста-математика в педуніверситеті : (збірник матеріалів III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції “Нові виміри сучасного світу”) [Електронний ресурс] / В. С. Абрамчук. – Мелітополь, 2007. – Режим доступу: http://www.conference.mdpu.org.ua/conf_all/confer/2001/newtech/1/abramchuk.html.

9. Тулупов В. В. Автоматизована навчаюча система для підготовки оперативно-диспетчерського персоналу газотранспортних систем [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.06 “Автоматизовані системи управління та прогресивні інформаційні технології” / В. В. Тулупов. – Херсон, 2003. – 21 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/747.html>.

УДК 378 (4-15)

А.В. Ржевська

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті розглядаються особливості сучасної університетської освіти у Великій Британії, організації навчання на рівнях бакалавр – магістр – доктор; зміни, пов’язані з Болонським процесом; механізми забезпечення якості функціонування університетів.

В статье рассматриваются особенности современного университетского образования в Великобритании, организации обучения на уровнях бакалавр – магистр – доктор; изменения, связанные с Болонским процессом; механизмы обеспечения качества функционирования университетов.

The article focuses on peculiarities of contemporary university education in Great Britain at Bachelor’s, Master’s, and Doctoral levels, Bologna changes, and mechanisms of quality assurance in the UK Universities.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців у різні історичні періоди була й залишається важливим завданням суспільства та держави. У

часи глобалізації, інтеграції, посилення взаємозалежності держав у світі розвиток і вдосконалення національної вищої освіти безпосередньо залежить від своєчасного використання найкращого педагогічного досвіду та прогресивних освітніх напрацювань інших країн. Щодо цього вивчення особливостей сучасної університетської освіти у країнах Західної Європи, де університети мають багатовікову історію та досвід, є особливо актуальним.

Предметом дослідження стала сучасна університетська освіта Великої Британії. На матеріалі сучасних зарубіжних джерел автор досліджує останні зміни, що стосуються академічних ступенів, термінів навчання, додатку до диплома та забезпечення якості.

Аналіз актуальних досліджень. Вища освіта стала окремою галуззю дослідження в Західній Європі порівняно недавно, – у другій половині ХХ століття. Методологічні засади проведення досліджень у системі вищої освіти висвітлено в працях Д. Адамса, С. Еверса, Дж. Ківса, В. Міттера, Дж. Уокера, О. Фултона, Т. Хусена. Найбільш відомими фахівцями в галузі компаративної педагогіки вважаються Ф. Альтбах, Р. Арнов, Л. Бреслер, М. Екштейн, М. Карноу, Г. Келлі, Г. Ноа, Ф. Реймерс, К. Торрес, Дж. Фарелл, Б. Хоумс та інші.

Сучасні європейські компаративні дослідження переважно присвячені практичним питанням забезпечення функціонування університетів та їх зв'язку із довкіллям. У світлі реалізації Лісабонської та Болонської стратегій актуальними темами є фінансування, управління, навчальний план, працевлаштування випускників, зв'язок науки та бізнесу тощо.

Виклад основного матеріалу. У традиційному розумінні системи вищої освіти у Великобританії ніколи не існувало. Вища освіта є лише малою часткою сектора постсередньої британської освіти. Для позначення навчання після закінчення школи у 16 років зазвичай застосовується термін «подальша» освіта. Під власне вищою освітою розуміють університети, старовинні й нові, політехнічні ВНЗ та коледжі вищої освіти|утворення| [3, 825].

З одного боку, вищу освіту Великобританії репрезентують давні університети Оксфорд і Кембридж, на іншому полюсі широко подані інші форми вищої освіти. Загалом ВНЗ поділяються на три підвиди, які в багатьох країнах уважалися б як університети: 1) університети різного походження, які до 1991 р. офіційно вважалися такими, що є рівними іншим ВНЗ, але неофіційно визнавалися більш академічними інституціями вищої освіти;

2) політехнічні ВНЗ, що створені в кінці 60-х рр. минулого століття і вважалися більш професійно спрямованими; 3) коледжі й інститути, переважно регіональні, деякі з них були більш спеціалізованими, ніж інші. Характерними особливостями вищої освіти у Великобританії є: державне фінансування, автономія ВНЗ, невеликі підрозділи, високі національні стандарти, відбір і привілейоване становище студентів, ретельність навчання на молодших курсах, успішна наука [1, 760].

Університети Оксфорду та Кембриджу внесли у британську вищу школу кілька традицій: 1) особливий стиль навчання, який передбачає невелику наповнюваність ВНЗ та індивідуальну роботу зі студентами; 2) своєрідний механізм оцінювання знань – викладач не має права приймати іспити з курсу, який він викладає студентам, замість нього це робить зовнішній екзаменатор; 3) гуманітарну спрямованість навчання, пов'язану із завданням підготовки соціальної еліти, яка повинна йти на державну службу [4, 109].

Шотландські університети обрали прикладний напрям у навчанні. Нові університети – Манчестерський, Бірмінгемський та ін. – орієнтувалися на потреби місцевої економіки – текстильної та металургійної промисловості. Остаточно як явище національного масштабу британський університет сформувався до кінця XIX ст. Величезний вплив на цей процес справила концепція інтелектуального університету, яка була розроблена Дж. Ньюменом. Її сутність полягала у наданні студентам гуманітарного знання, розвитку логічного мислення, залученні їх до досягнень культури, розвитку інтересів і духовності [4, 109].

Особливості вищої та університетської освіти Великобританії визначаються традиціями регіонів. Так, ВНЗ Англії, Уельсу, Північної Ірландії є незалежними інституціями з потужним самоврядуванням, наділеними правом розробляти курси і надавати ступені згідно з королівською хартією або парламентським актом. Хоча право надання ступенів і використання офіційної назви “університет” захищається законом, ступені й інші кваліфікації у ВНЗ вважаються власністю ВНЗ. Автономія ВНЗ означає, що законних перешкод щодо проведення Болонських реформ не існує і сектор вищої освіти Англії, Уельсу та Північної Ірландії позитивно відгукнувся на зміни, викликані|спричиняти| Болонським процесом [2, 299].

В Англії, Уельсі й Північній Ірландії організація програм у ВНЗ не регулюється законом, а традиційна англійська трициклічна структура навчання

відповідає Болонським вимогам, хоча перший цикл для студентів денного відділення становить три – чотири роки. Деякі професійні ступені, наприклад з медицини та дентології, надаються після більш тривалого навчання. Перший цикл також включає різноманітні й різнорівневі короткотермінові програми, після яких даються кваліфікації, наприклад початковий ступінь або диплом вищої освіти, тощо. Власники такого ступеня можуть працевлаштуватися відразу після закінчення цих курсів або продовжити навчання на другому або третьому курсах до отримання ступеня бакалавра. Другий цикл об'єднує магістерські програми, що сприяють отриманню ступеня магістра, які поєднують заняття і проведення індивідуального дослідження, тривають один – два роки, а також низку короткотермінових програм магістерського рівня, що приводять до набуття різних кваліфікацій [2, 300].

Особи, які вступають на докторські програми, зазвичай володіють ступенем магістра, але в деяких випадках власники диплома бакалавра з відзнакою з відповідної дисципліни можуть вступати до аспірантури за узгодженням з науковим керівником. Програми докторського рівня також дуже різняться: одні готують фахівців для ринку праці, інші – для академічної кар'єри, наприклад викладачів для ВНЗ. Певних вимог до організації підготовки аспірантів не існує, але наукові ради, що фінансують післядипломну освіту, можуть вимагати мінімум один рік підготовки до проведення дослідження, вивчення дослідницьких методів тощо. Навчання в денній аспірантурі триває 3 – 4 роки, хоча багато аспірантів учаться заочно. Усі аспіранти мають статус студента. Магістранти й аспіранти можуть викладати в магістратурі або працювати молодшими науковими співробітниками. Такі студенти отримують зарплату або знижку під час оплати свого навчання, або те й інше одночасно. Їх викладацька робота зазвичай обмежена тьюторською роботою, допомогою у проведенні семінарів і практичних занять. Таким студентам часто дають змогу підвищення кваліфікації [2, 299].

ВНЗ Англії, Уельсу та Північної Ірландії мають давній досвід розробки й реалізації освітніх програм спільно з іншими вищими навчальними закладами Великобританії та інших країн. Такі програми приводять до отримання спільного або подвійного ступенів. Не існує законодавчих перешкод щодо надання спільних або подвійних ступенів у співдружності з іноземними партнерами за умови, якщо всі процедури прописані у статуті ВНЗ [2, 300].

Назви ступенів не визначені законом, але спільний опис усіх кваліфікацій

вищої освіти й рекомендації з номенклатури кваліфікацій описані в Системі національних кваліфікацій вищої освіти Англії, Уельсу та Північної Ірландії, презентованій національною агенцією із забезпечення якості у січні 2001 р. для впровадження з вересня 2003 р. Цей опис повинен допомогти ВНЗ досягти згоди щодо питань відображення у кваліфікації рівня, характеру і предметів навчання [2, 300].

Система кредитів широко використовується в Англії, Уельсі та Північній Ірландії, але її застосування залежить від рішення кожного конкретного ВНЗ. Більшість з них, що беруть участь у програмі Socrates-Erasmus, застосовують для здійснення трансферту студентів європейську систему кредитів (ECTS) з моменту її першого застосування у 1989 р. Інші системи кредитів підтримують академічне планування й функціонування, фіксацію індивідуальних досягнень студента, його прогрес у ВНЗ і поза ним. Хоча у вживаних системах кредитів спостерігаються значні особливості, всі вони ґрунтуються на такому результаті навчання, як студентське навантаження. У середньому один рік першого циклу навчання на денному відділенні дорівнює 120 англійським кредитам. Один рік магістерської програми (другий цикл навчання) дорівнює 180 англійським кредитам. Це число кредитів дорівнює 60 і 90 кредитам відповідно – так виконуються вимоги і пропозиції щодо створення наднаціональної системи кваліфікацій в європейському просторі вищої освіти. В Уельсі створена своя кредитно-трансфертна система. З 2003 р. усі кваліфікації були поступово зроблені відповідно до уельської системи кредитів і кваліфікацій і більшість уельських ВНЗ спільно працюють над її втіленням. В Англії кредитна система співвимірна з європейською кредитно-трансферною системою ECTS [2, 300].

Файл студентських успіхів в Англії, Уельсі та Північній Ірландії складається з двох частин. У першій він багато в чому збігається з європейським додатком до диплома, друга ж частина містить інформацію про персональний прогрес студента. Багато ВНЗ видають додаток до диплома автоматично й безкоштовно англійською мовою, в Уельсі – англійською та уельською [2, 302].

Завдяки високим стандартам навчання Великобританія щорічно приймає більше студентів з європейських країн за програмою обміну Erasmus, ніж відправляє сама. Зовнішнє оцінювання під час забезпечення якості зосереджується на внутрішньому управлінні якістю і стандартах якості. Воно ґрунтується на даних внутрішнього оцінювання, яке дає інформацію щодо якості і стандартів на рівні програм. Агенція із забезпечення якості була створена у

1997р. для надання інтегрованих послуг із забезпечення якості вищої освіти Великобританії. Ця агенція є незалежною структурою, що фінансується ВНЗ і чотирма радами з фінансування у Великобританії. Її метою є захист суспільних інтересів під час вироблення кваліфікацій вищої освіти й поліпшення менеджменту якості вищої освіти. Діяльність агенції полягає у перевірці якості стандартів і публікації зовнішніх рекомендацій. Перевірки та аудит здійснюються на основі матеріалів, що надаються ВНЗ, у тому числі й доповідей самооцінювання. Вибираючи експертів, агенція орієнтується на їх досвід і кваліфікацію, місце роботи, спеціалізацію, прагне підтримувати гендерну й етнічну рівність експертів. Агенція не запрошує спеціально експертів з-за кордону, але інколи залучає іноземних фахівців до оцінювання академічної інфраструктури [2, 303].

Результати роботи агенції вміщуються у доповіді, що публікується. Вона містить інформацію про якість і стандарти, доступна у вигляді друкованого видання та в електронному вигляді на сайті агенції так само, як і решта документів щодо процедур і процесів. Агенція не має права закрити ВНЗ або програму чи відкликати фінансування. Як тільки доповідь опублікована, у ВНЗ є один рік, щоб покращити ситуацію або закрити напрям роботи. Якщо це не буде зроблено, починає діяти рада з фінансування. До складу управління агенції входить спостерігач-студент. Студенти взагалі відіграють важливу роль в оцінюванні – вони дають окрему доповідь команді зовнішніх експертів, зустріч зі студентами є обов'язковою частиною кожного візиту або аудиту [2, 303].

У Шотландії зміни у присуджуваних кваліфікаціях і кредитах, що пов'язані з вимогами Болонського процесу, регулюються законами про вищу освіту від 2001 – 2003 рр. Вони регулюють, крім того, питання структури ступенів, кредитно-трансфертної системи, забезпечення якості, додатка до диплома. Чинна система ступенів ґрунтується на трьох основних циклах. Традиційний ступінь бакалавра (перший цикл) дається після закінчення чотирьох років навчання і за умов отримання 480 національних кредитів або 240 кредитів за європейською кредитно-трансфертною системою. Магістрат можна закінчити протягом одного календарного року, отримавши 180 національних кредитів, в яких немає еквівалента в європейській кредитно-трансфертній системі. Існують і деякі винятки з цього правила, якщо у студента є професійні кваліфікації. Існує також можливість отримати кредити за іншими освітніми програмами під час переходу від програми рівня ISCED 5B (тривалість 1 – 2 роки) до програм

бакалавра [2, 306].

Для вступу до аспірантури потрібно мати ступінь магістра, але в деяких випадках студенти з дипломом бакалавра з відзнакою також зараховуються до аспірантури за узгодженням з науковим керівником. Вимоги до отримання докторського ступеня варіюються залежно від галузі дослідження, навчального закладу і виду аспірантури. Але у всіх випадках претендент на отримання ступеня повинен довести, що він здійснив оригінальний і вагомий внесок у науку. Структура шотландських докторських програм відповідає подібним програмам в університетах Англії, Уельсу та Північної Ірландії. Вона включає чотири види програм: 1) традиційна аспірантура, заснована на дослідженні; 2) аспірантура з вивченням базових дисциплін; 3) професійна аспірантура для людей, які бажають отримати наукові знання про свою професійну діяльність; 4) надання ступеня за опубліковану раніше високоякісну наукову роботу, що привернула наукову увагу та схвалена критиками [2, 307].

Докторські програми можуть включати як теоретичну підготовку, так й індивідуальні дослідження. Навчання може бути організоване до і у процесі проведення власне дослідження. Загальна тривалість навчання на денному відділенні аспірантури становить 3 – 4 роки. Заочне навчання також популярне і триває від 4 до 6 років. Аспірантів одночасно вважають як звичайними студентами, так і дослідниками-початківцями. Дослідники-аспіранти, проте, не вважаються працівниками установи вищої освіти [2, 306].

У Шотландії не існує універсальної моделі навчання за програмами, що приводять до набуття певного ступеня. Умови визначаються ВНЗ-партнерами індивідуально. Усі ВНЗ і програми використовують шотландську систему кредитів і кваліфікацій, яка визначає програми і кваліфікації відповідно до їх описів, кількості і рівня кредитів. З 2001 р. шотландська система кредитів і кваліфікацій зіставляється з європейською кредитно-трансфертною системою, при цьому два шотландські кредити прирівнюються до одного європейського. Майже всі ВНЗ видають додаток до диплома, який містить усю інформацію відповідно до загальноєвропейських вимог. Проте, дизайн додатка розробляється кожним ВНЗ індивідуально. Додаток включає опис системи шотландської національної вищої освіти [2, 307].

Щодо зовнішнього оцінювання, то рада фонду післядипломної та вищої освіти Шотландії відповідає за оцінку якості навчання в державних установах. Безпосередньо зовнішнє оцінювання здійснюється агенцією із забезпечення

якості. У Шотландії звертають особливу увагу на участь студентів в оцінюванні ВНЗ. ВНЗ проводять внутрішнє оцінювання предметів відповідно до вказівок фонду післядипломної та вищої освіти Шотландії. Ступені й інші кваліфікації належать ВНЗ, а не уряду. ВНЗ визначають, які ступені привласнюватимуть, а уряд ретельно перевіряє, чи відповідають заклади певним вимогам, перш ніж наділити їх правом надання ступенів. Крім того, якість коротких навчальних програм вищого рівня перевіряється королівською інспекцією у справах освіти. Низка коледжів також отримує акредитацію ступенів від ВНЗ-партнерів [2, 308].

Висновки. Функціонування університетського сектора вищої освіти Великобританії визначається регіонально, при цьому одні закони діють в Англії, Уельсі та Північній Ірландії, інші – у Шотландії. Хоча в організації навчальної, наукової, адміністративної діяльності університети насамперед використовують національний досвід, ВНЗ Великобританії орієнтуються і на європейську практику функціонування університетів, зокрема у Великобританії активно реформується кредитно-трансфертна система і додаток до диплома з метою більшої відповідності європейським зразкам. Великобританія бере активну участь у програмі європейської студентської мобільності Erasmus, завдяки високим стандартам навчання щорічно приймає більше студентів з європейських країн, ніж відправляє сама.

Університети Великобританії дуже автономні й самостійні в ухваленні рішень щодо необхідності проведення реформ, їх обсягів і методів, у питаннях розробки спільних навчальних програм, у виборі присуджуваних ступенів і дипломів, процедур оцінювання якості, при цьому визнається бажання зберегти національні особливості університетського сектора. У складі університетів великою самостійністю у вирішенні академічних, наукових, адміністративних і фінансових питань відзначаються підструктури. Значна увага приділяється процесу забезпечення якості, при цьому у процесі оцінювання важливу роль відіграють студенти.

Загалом система британської вищої освіти віддає перевагу академічній якості й відбору студентів перед забезпеченням широкого доступу та різним формам удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Eustace R. United Kingdom / Encyclopedia of higher education / Burton R. Clark, Guy R. Neave. – 1992. – Pergamon Press Ltd, – 2530 p.
2. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/2007. National Trends in the Bologna Process. – Eurydice, 2007. – 350 p.

3. Moodie, Graeme C. United Kingdom /International higher education: an encyclopedia / edited by Philip G.Altbach. – Garland – New York&London: Garland Publishing Inc., 1991. – 1165с. – С. 825 – 836.

4. Капранова В. А. Сравнительная педагогика. Школа и образование за рубежом : учеб. пособие / В. А. Капранова. – Мн. : Новое знание, 2004. – 222 с.

УДК 378.014.12:316.444.5

І.О. Сандригайло

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ У МЕЖАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

У статті була зроблена спроба надати загальну характеристику академічній мобільності студентів в умовах Болонського процесу на прикладі Франції, країни, яка була одним з ініціаторів процесу створення загальноєвропейського простору вищої освіти.

В статье была сделана попытка дать общую характеристику академической мобильности студентов в условиях Болонского процесса на примере Франции, страны, которая была одним из инициаторов создания общеевропейского пространства высшего образования.

A general description of students academic mobility in the conditions of the Bologna process was done in this article on the example of France, country, which was one of initiators of creation the European higher education area.

Постановка проблеми. Академічній мобільності студентів, викладачів та адміністративного персоналу ВНЗ у межах Болонського процесу надається велике значення. Під академічною мобільністю в європейській вищій освіті розуміють надання можливості студентам, викладачам та адміністративному персоналу ВНЗ “переміщатися” з одного європейського ВНЗ в інший з метою обміну досвідом, отримання нових знань і компетенцій, які неможливо набути за місцем навчання або основної роботи.

У реалізації цих завдань значну роль відігравала саме університетська освіта: “Як і в далекі перші роки їх історії, університети заохочують мобільність серед викладачів і студентів” [1, 58]. Ця установка дістала розвиток у Сумській декларації чотирьох міністрів освіти (Сорбонна, 1998): “Відкритий європейський простір вищої освіти несе незліченні перспективи, безсумнівно, що поважають нашу різноманітність, але й вимагають, з другого боку, постійних зусиль щодо усунення перешкод і створення умов для навчання, які посилять мобільність і зміцнять співпрацю” [2]. Там же наголошується, що “як на першому рівні вищої освіти, так і на другому студентів варто заохочувати проводити щонайменше один семестр в університетах за межами своєї країни. Водночас усе більше